

Albert, a legkisebb Kner fiú

KNER ALBERT, AZ AMERIKAI CSOMAGOLÁSTERVEZÉS MEGHATÁROZÓ SZEMÉLYISÉGE

Vincze István

Albert, a legkisebb Kner fiú sorsa a legkevésbé ismert a Kner család történetéből. A jeles, elismert tipográfus 1940-ben vándorolt ki az Egyesült Államokba, ahol az európaiaktól teljesen eltérő társadalmi körülmények között bizonyította be tehetségét. Kner Albert Chicagóban hozta létre az amerikai csomagolásipar fellegrát, melyre mi magyarok is büszkék lehetünk.

Kner Albert 1899. február 19-én született Gyomán, az akkor már híres nyomdász, Kner Izidor hatodik gyermekeként. Gyermekevei egybeestek a Kner-nyomda fénykorával. Ez és a családi hagyományok meghatározta az ifjú Albert sorsát. Apja mellett legidősebb fivére, Imre egyénisége hatott rá leginkább. Ő irányította a kisebb Kner gyerekek szakmai felkészítését. Ez később családi nézeteltérések okozójává is vált. Albert tehetsége, ötletessége, sokoldalúsága, kez ügyessége már ifjúkorában megmutatkozott. Ugyanakkor apja keménységét és határozottságát is örökölte. Tanulmányait Gyomán, Aradon, majd Budapesten folytatta. Érettségi előtt egy évvel költözött fel Budapestre, hogy minél jobban felkészülhessen a nyomdász pályára.

Hasznos döntés volt, hogy tanulmányait Örkényi Istvánnál folytatta. Örkényi az Ipariskola tanára volt, valamint magániskolája, az Örkényi Múterem igen nagy népszerűségnek örvendett.

Az ifjú Kner Albert egy éven keresztül rajzot, linóleummetszést, betűrajzolást, könyvkötészetet, márványpapír-készítést tanult az Örkényi Műhelyben. Egyre több önálló feladatot kapott, emellett maradt ideje bődírszített pénztárcák, lámpaernyők, játékok készítésére is. Am ekkor közbeszólt a háború, Albertnek be kellett vonulnia.

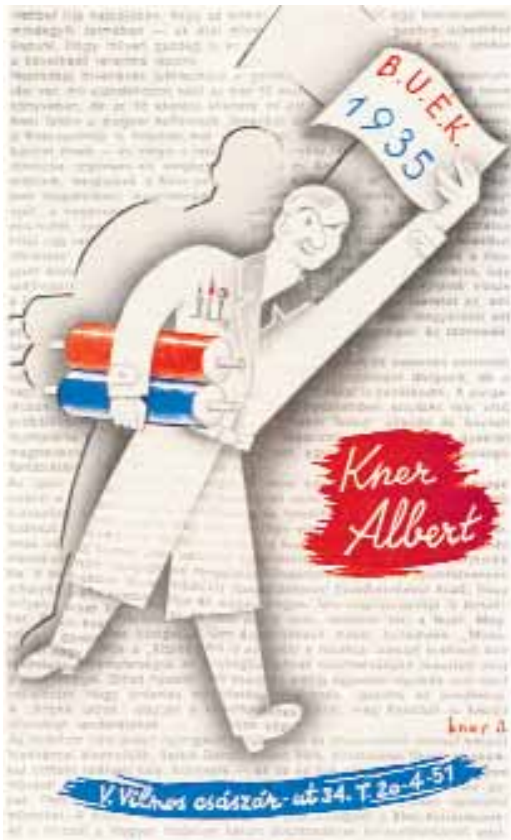

Levelei alapján könnyen viselte a nehézségeket, jó rajzkészségének köszönhetően egységénél ő rajzolta a térképeket. Ekkor ismerkedett meg a fényképezéssel, mely technikát szívesen alkalmazta későbbi munkáinál. 1918-ban az olasz frontra került, így az isonzói csata egyik ütközetében belesett egy gránáttölcsérbe, ott huszonnégy órán keresztül feküdt a jéghideg vízben. Az arcidegbénulásából hosszú orvosi kezelés hatására sem épült fel teljesen, emellett idegeit is megviselték az események. Tanulmányai a háború miatt félbeszakadtak, a gyógykezelések után sokkal nehezebb helyzetbe került. A Kner-nyomda helyzete erősen megromlott a háború után. A területi elcsatolások miatt piacuk nagy részét elvesztették, ezenkívül a román megszállók elhordták a nyomda gépeinek, betű- és papírkészletének tetemes hányadát is. Ebben a nehéz helyzetben a család úgy döntött, hogy tanulmányai befejezése után Albert a szedőterembe fog beállni, ő irányítja majd a szedők és könyvkötők munkáját, ő fogja

elvégezni az igényesebb munkákat, így idővel technikai-művészeti vezetővé léphet elő.

Albert tanulmányait 1921 szeptemberében a Graphische Lehr- und Versuchsanstalt bécsi intézetében folytatta. Kezdetben heti negyvenkilenc órát vett fel, a zsúfolt egyedi órarendben többek között szabadkézi rajz, ornamentális rajz, betűírás, akt- és fejrész, fametszés, litográfia, szedés-, nyomás-elmélet, művészettörténet szerepeltek. Csekély szabadidejét múzeumokban töltötte. Az otthoniakkal rendszeresen tartotta a kapcsolatot, munkáiból mindig küldött haza. Imre szigorúan beszámoltatta öccsét, elvárása az volt, hogy mielőbb és minél több gyakorlati ismerettel térjen vissza Albert Gyomára. Ennek hatására csökkentette a felvett rajzórának számát, és a szedésgyakorlatra, a litográfiára és a fametszésre helyezte át a hangsúlyt.

A gyakorlati irányba való fordulás hamarosan meghozta a sikert, pályázatokat nyert meg, litográfiai megbízásokat kapott, hamarosan egy kisebb bécsi cég művészeti vezetője lett. Játékokat is tervezett, amire osztrák kivitelezőket talált.

1922 júniusától egy éven keresztül Gyomán dolgozott, majd a következő évben tanulmányait nővérével, Erzsébettel Lipcsében folytatta, a kor legjelentősebb főiskoláján, a Staatliche Akademie für Graphische Künste und Buchgewerbe intézetében. Ez időben Walter Tiemann, a kiváló tipográfus, betűtervező és könyvművész volt az intézmény igazgatója. Albert a szedőterem vezetőjéhez, Georg Belwe professzorhoz csatlakozott, így szabad bejárása lett a szedőterembe. Imre hatására üzemvezetési és irányítási ismereteket is felvett. A félévesre tervezett sikeres lipcsei időszak gyorsan eltelt. A szemeszter végén külső pályázatot is nyert a Gesta Romanorum vizsgamunkájával. Ez nemcsak neki, de mesterének, Belwe professzornak is sikert jelentett. Ez idő tájt ismerkedett meg a Bauhaus-iránnyal, Weimarban személyesen találkozott Moholy-Nagy Lászlóval is. Németországból 1923 júliusában tért vissza, fél évre, a gyomai nyomdába. Ezután a család úgy határozott, Albert szerezzen hivatalos szedői képzettséget, így a budapesti Globus Nyomdába küldték tanoncnak.

A pesti munkába állás már jelezte Albert távozási szándékát a családi üzemből. Albert nemcsak olyan határozott és kemény egyéniség lett, mint Imre, de elismert, önálló ízlésű nyomdász és grafikus is. A két testvér ízlésvilága, szemlélete jelentősen eltért. Míg Imre elsődleges célja a nyomda pozíciójának megőrzése volt, arra törekedett, hogy tipográfiai elképzeléseit elméletileg is megalapozza, addig Albert elsősorban a gyakorlat embere volt. A kettejük közötti stílusbeli eltérés mindinkább nyilvánvalóvá vált. Imre a tisztán tipográfiai tervezést részesítette előnyben, Albert pedig sokkal több, saját maga által készített grafikai elemet, technikai eljárást alkalmazott.

Míndez előrevetítette, hogy Albert nem lehet a bátyja által irányított nyomda technikai-művészeti vezetője. Albert ugyan nem maradt Gyomán, de számtalan szál kötötte a családi nyomdához. Sok munkát tervezett otthoni megrendelésre, magyarországi tartózkodása idején a nyomda budapesti képviselője is volt. Albert maga is elismerte, hogy mennyire fontos volt számukra Imre irányítása, később már Chicagóban így emlékezett: „Mindent Imrénél köszönhetünk, nélküle semmik sem lettünk volna.”

Kner Albert 1924-ben került a Globus Nyomdához, ahol Bíró Miklós volt az ügyvezető igazgató, személyéhez volt kapcsolható a Magyar Grafika alapítása és szerkesztése. Az ő felajánlá-

sára került Albert Bánát fővárosába, Temesvárra, a százhusz fős Helicon Nyomdába művészeti vezetőnek.

1926-ban, Bíró Miklós távozása után, vissza kellett térnie a Globus Nyomdába. 1927 márciusában munkahelyet váltott, a Hungária Hírlapnyomdában jóval nagyobb hatáskörrel és magasabb bérrrel járó állást kapott. Itt művészeti vezetőként alkalmazták, de gyakorlatilag ő irányította a nyomdai munkákat is. Még ebben az évben Bíró Miklós meghívta a Magyar Grafika főmunkatársának.

Alapító tagja volt az 1928-ban létrehozott Magyar Könyv- és Reklámművészek Társaságának. 1934-ben beválasztották a Magyar Nyomdászok Társasága tagjai közé is. Ekkortól tanított a modern iparművészeti törekvéseknek otthont adó Atelier Művészeti Tervező és Műhelyiskolában, többek között Kozma Lajos, Lesznai Anna, Gábor István mellett. Tanítványa volt Kepes György is. A harmincas évekre munkái, tanítványai, cikkei révén formálójává vált a magyar alkalmazott grafika fejlődésének.

1933-ban vette feleségül Susan Braunt, 1935-ben született András fiuk, 1937-ben Anna lányuk. A munka mellett ezután Kner Albert életének legfontosabb szereplője a család lett.

1938-ban a parlament által elfogadott első zsidótörvény korlátozta az érintettek jogait. Kner Albert jól érezte, hogy hova vezet ez a folyamat. Súlyosan nyomasztotta a budapesti hangulat, a családjáért való aggodás. Ettől kezdve másfél éven keresztül vívódott, menjen vagy maradjon. Mivel felesége amerikai állampolgár volt, így könnyen megkaphatták a beutazási engedélyt. A közvetlen fenyegetettség hatására a kivándorlás mellett döntött.

Kner Albert New York kikötőjében szállt partra,

és már másnap hozzáfogott az álláskereséshez és ön maga megismertetéséhez. Ez nem tartott sokáig, pár héten belül felvette a kapcsolatot a Container Comporation of America vezérigazgatójával, Walter Paepcke-val. A chicagói központú cég csomagolóanyag- és dobozgyártással foglalkozott. A vezérigazgatónak megmutatta mintakollekcióját, az rögtön szerződtette őt.

A források szerint, Kner Albert 1940. június 1-jén lépett be a CCA-hez, így mindössze három héttel volt munka nélkül Amerikában. Személyében a cég egy olyan tervezőre talált, aki az üzleti szempontokat figyelembe véve, teljesen átdolgozta a termékek megjelenítését. Másrészt Kner Albert korlátlan szabadságot kapott ötleteinek megvalósításához.

A CCA vezető szerepet játszott az Egyesült Államokban a csomagolóipar területén.

A második világháború végére az egész országra kiterjedő vállalatbirodalom alakult ki. 1946-ban már 91 millió dolláros forgalom mellett 7,2 millió dolláros nyereséget tudhatott magáénak a cég. Ez a nyereség öt és félszeresére nőtt a megelőző tíz évhez képest. Walter Paepcke felesége képzett festő és látványtervező volt. Az ő javaslatára szerződtették 1936-ban a céghez az ismert és tekintélyes szakembert, Egbert Jacobsent. Ő lett a cég látványtervezési igazgatója, megvalósította az egész vállalatbirodalomra kiterjedő identitásprogramot, mely magába foglalta a cég jelképeinek, épületeinek, berendezéseinek, teherautóinak, számtalan eszközének egységes megjelenítését.

Walter Paepcke fogékony volt a modern művészetekre, nagy szerepe volt az Amerikában letelepedett „Bauhaus”-os művészek támogatásában, így kapcsolatot tartott fenn Moholy-Nagy Lászlóval és Ludwig Mies van der Rohe-val is.

Ilyen körülmények között került Kner Albert a CCA-hez, ahol felismerték, hogy a külső megjelenés megtervezése nagy hasznot eredményez. 1940-ben egy konyhaasztalt kapott, ezen születtek meg első tervei. Hat éven belül pedig már egy tizenhárom fős önálló látványtervező laboratóriumot vezetett. Kner Albert a dobozok megtervezése mellett mintadarabokat is készített. Tervezőskor figyelembe vette a papíripari, nyomdatechnikai, tipográfiai és természetesen a megrendelő által kért szempontokat is. A munkafolyamatokat észszerűsítették, ekkor már megfigyelhető volt a tervezési folyamatok specializációja is.

Kner Albert az új tervezői munkakörben igen hatékonyan dolgozott, az első évben hatszáznyolc-

vanöt doboztervet és vázlatot készített. Kezdetben nehézséget okoztak az otthonitól eltérő viszonyok. Míg Magyarországon olcsó volt a munkaerő, és drága az alapanyag, addig Amerikában a kiváló anyagok sokkal olcsóbbak voltak a munkaerő árához képest. Jól alkalmazta Amerikában a már Temesvárott kialakult nézetét: „A reklámgrafikusnak tömegpszichológusnak kell lennie, és igazodnia kell a vásárlóközönség ízléséhez.” Tervezői stratégiája az volt, hogy az Egyesült Államok száznegyvenmilliós népességének minél nagyobb hányadát kielégítse. Angolnyelvtudása folyamatosan fejlődött, ennek érdekében számos ügyfelét maga kereste fel, és önállóan tárgyalt velük.

A cégnél már a legelső év után megkapta első rajzolóbeosztottját. Kner Albert igen gyorsan beilleszkedett az amerikai környezetbe, rövid időn belül a társadalom megbecsült tagja lett.

A háború után megerősödött a CCA piaci helyzete, gyorsan megnőtt vállalatán belül a tervezőrésszel szerepe. Több reklámkampányt is indítottak a papír, a karton versenyképességének növelésére. Kner Albert felismerte, hogy a sikerebb csomagolás megsokszorozza a termék eladhatóságát. Kísérletezni kezdett – kutatta a színek, formák, betűtípusok, rajzok csomagolástechnikai összefüggéseit. Felismerte, hogy jelentős jövedelemnövekedés érhető el a hatásosan megtervezett csomagolással. Ezt látván, a CCA vezetősége lehetővé tette a stúdió gyarapodását, és 1946-ban Kner Albert vezetésével létrehozták a Tervezési Labort, melynek neve a későbbiekben Tervezési és Piackutatási Laborra módosult. Később kiderült, a vállalat történetében a legfontosabb esemény a Tervezési Labor létrehozása volt. A labort a vállalat központi vezetése alá rendelték, 1948-ban tizennyolc fő, 1955-ben már százötvenöt tervező dolgozott a laboratóriumban. A fejlődés során a laboratóriumnak keleti, központi és nyugati területi szervezetei alakultak ki, sőt létrehoztak mexikói, venezuelai, kolumbiai és németországi kirendeltségeket is. Így vált Kner Albert az amerikai látvány- és csomagolástervezés mintaadó személyiségévé.

A csomagolást a termelési és fogyasztási folyamat figyelembevételével tervezték meg. Nagy figyelemmel kísérték az áru és a vásárló találkozásának pillanatát. Sok esetben szimulálták a vásárlási helyzetet. Több eszközt fejlesztettek ki a vizsgálat elősegítésére. Felmérték a különböző fogyasztói szokásokat. A labor a konkrét munkák mellett tipográfiai, grafikai, fénykép- és filmkísérleteket is végzett.

A háborút követő két évtized volt Amerikában a fogyasztói társadalom kialakulásának fénykora. Ekkor értékelődött fel igazán a látványtervezés és a reklám szerepe, melyek jelentősen befolyásolták az eladhatóságot. Kner Albert nevéhez kötődnek olyan márkák csomagolási és designprogramjai, mint a Coca-Cola, Ford, General Motors, General Foods, McDonald's. Hozzájárult a Coca-Cola megjelenéséhez is, az ő ötlete volt a hat üveg tárolására alkalmas masszív kartondoboz, mely forradalmasította az üdítő- és sörcsomagolást.

Kner Albert tevékenysége kihatott a vállalatok arculati megjelenésére is, felértékelődött a látványtervezők és reklámszakemberek tevékenysége. Gyakran maga is írt cikkeket a PRINT és a Packaging Design című lapokban. Utóbbinak szerkesztőségi tanácsadója is lett. Bár munkássága elsősorban a csomagolástervezésre irányult, a könyvtervezésről sohasem mondott le.

1964-ben vonult nyugdíjba, ezt követően több cégnek tanácsadója volt, valamint András fiával együtt tevékenykedett a Packaging Design számára. 1973-ban elnyerte a *Csomagolás híres emberei* kitüntetését.

Nyugdíjas éveiben válhatott valóra, hogy újból Magyarországra látogasson. Kner Albert 1976. augusztus 21-én hunyt el.

Pályájáról Haiman György munkái alapján kaphatunk képet. A Kner család jeles képviselői – Kner Izidor a nyomdaalapító, Kner Imre, a magyar tipográfia megújítója, Kner Erzsébet, a könyvkötő – mellett nem szabad megfeledkeznünk Kner Alberttről, aki a magyar iparművészet sokszínű, fontos alakja.

(Forrás: *Erdész Ádám* Kner Albert című kiadványa, dr. Füzesné Hudák Julianna kiadásában.)